

MEHNAT BOZORI VA KORXONALARDA MEHNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH

Rustamova Mushtariy Valiyorjon qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis insituti

Turizm va mehmondo'stlik fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada mehnat bozori va korxonalarda mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi zamonaviy iqtisodiy sharoitlar nuqtai nazaridan keng qamrovda tahlil qilinadi. Tadqiqotda mehnat bozori mexanizmlarining shakllanishi, inson kapitalining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni, korxonalarda mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish omillari hamda O'zbekiston Respublikasi misolida mavjud muammolar statistik va nazariy asosda yoritildi. Tadqiqot natijasida mehnat resurslaridan samarali foydalanish uchun inson kapitaliga investitsiyalarni oshirish, zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish va mehnat unumdorligini ko'tarish zarurligi asoslab berildi.*

Kalit so'zlar: *mehnat bozori, mehnat resurslari, inson kapitali, bandlik, ishsizlik, mehnat unumdorligi, iqtisodiy rivojlanish.*

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mehnat bozori iqtisodiy tizimning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, unda ishchi kuchi taklifi va unga bo'lgan talab o'zaro ta'sir asosida shakllanadi. Mehnat bozori jamiyatdagi iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy munosabatlarning muhim ko'rinishini ifodalaydi, chunki aynan shu tizim orqali ish beruvchilar va xodimlar o'rtasidagi munosabatlar tartibga solinadi. Natijada mehnat haqi miqdori, bandlik darajasi, ish sharoitlari va mehnat faoliyatining boshqa asosiy ko'rsatkichlari shakllanadi [1]. Zamonaviy iqtisodiyotda mehnat bozori nafaqat ishlab chiqarish omillaridan biri sifatida, balki jamiyat barqarorligini ta'minlovchi muhim institut sifatida ham qaraladi.

Global iqtisodiy rivojlanish jarayonida yuz berayotgan o'zgarishlar, xususan, raqamli iqtisodiyotning kengayishi, ishlab chiqarish jarayonlarining avtomatlashtirilishi va innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi mehnat bozorining tuzilmasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayonlar natijasida mehnat resurslariga qo'yilayotgan talablar ham o'zgarib, oddiy jismoniy mehnatdan ko'ra yuqori malakali, bilimli va kreativ fikrlay oladigan kadrlar ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Shu jihatdan inson kapitali tushunchasi zamonaviy iqtisodiyotda markaziy o'rin egallaydi. Inson kapitali bu insonning bilim, tajriba, kasbiy ko'nikma va salohiyatining yig'indisi bo'lib, u iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi [2].

O'zbekiston Respublikasida ham mehnat bozori va mehnat resurslaridan samarali foydalanish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Aholi sonining o'sishi, yoshlar ulushining yuqoriligi va iqtisodiy

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

islohotlarning jadallashuvi mehnat bozorini rivojlantirish va korxonalarda mehnat resurslaridan oqilona foydalanishni talab etmoqda. Shu sababli mazkur maqolaning asosiy maqsadi mehnat bozori va korxonalarda mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini ilmiy asosda tahlil qilish hamda mavjud muammolarni aniqlab, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda mehnat bozori va korxonalarda mehnat resurslaridan foydalanish jarayonlarini o'rganishda kompleks ilmiy metodologiya qo'llanildi. Tadqiqotda tahliliy, statistik, qiyosiy va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Tahliliy usul yordamida mehnat bozori tushunchasi, uning asosiy elementlari va funksiyalari o'rganildi hamda mehnat resurslarining iqtisodiy tizimdagi o'rni aniqlashtirildi. Statistik tahlil usuli orqali O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida iqtisodiy faol aholi soni, bandlik darajasi va ishsizlik ko'rsatkichlari tahlil qilindi [3].

Qiyosiy tahlil usuli turli davrlar va mamlakatlar tajribasini o'zaro solishtirish imkonini berib, mehnat bozorining rivojlanish tendensiyalarini aniqlashga xizmat qildi. Tizimli yondashuv esa mehnat resurslarini yagona tizim sifatida ko'rib chiqish va uning tarkibiy elementlari o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish imkonini yaratdi. Tadqiqot davomida mehnat qonunchiligi, ilmiy adabiyotlar va xalqaro tashkilotlar, xususan Xalqaro Mehnat Tashkiloti ma'lumotlaridan ham foydalanildi [4].

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, mehnat bozori iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o'ynaydi va u iqtisodiy resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024 yil boshida mamlakatning iqtisodiy faol aholisi soni 15,7 million kishini tashkil etgan bo'lib, ulardan 14,3 million nafari band, 1,4 million nafari esa ishsiz hisoblanadi. Rasmiy ishsizlik darajasi 8,8 foizni tashkil etadi [3]. Ushbu ko'rsatkichlar mehnat bozorida muayyan muammolar mavjudligini ko'rsatadi.

Korxonalarda mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi quyidagi asosiy omillarga bog'liq ekanligi aniqlandi: xodimlarning malaka darajasi, ishlab chiqarish texnologiyalari, mehnatni tashkil etish tizimi, rag'batlantirish mexanizmlari va boshqaruv samaradorligi. Tadqiqot natijasida malakali kadrlar yetishmovchiligi, mehnat unumdorligining pastligi va rag'batlantirish tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi asosiy muammolar sifatida aniqlangan [5]. Shuningdek, mehnat resurslaridan samarali foydalanish korxonalarining iqtisodiy natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Mehnat unumdorligining oshishi ishlab chiqarish hajmining ortishiga, xarajatlarning kamayishiga va foydaning ko'payishiga olib keladi.

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, mehnat resurslaridan samarali foydalanish uchun inson kapitalini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Xodimlarning bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularni qayta tayyorlash va malakasini muntazam yangilab borish

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

mehnat unumdorligini oshirishning asosiy omillaridan biridir [2]. Shu bilan birga, korxonalarda zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish va ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali mehnat samaradorligini oshirish mumkin.

O‘zbekiston Respublikasida mehnat bozorini rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, bandlikni oshirish, kasbiy ta‘lim tizimini rivojlantirish va yoshlarni ish bilan ta‘minlashga qaratilgan dasturlar ijobiy natijalar bermoqda [6]. Biroq, ayrim muammolar hanuzgacha saqlanib qolmoqda. Xususan, ayrim hududlarda ish o‘rinlarining yetishmasligi, mehnat bozori talablariga mos kadrlar tayyorlash tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi va mehnat unumdorligining pastligi muhim muammolar qatoriga kiradi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ta‘lim tizimini mehnat bozori talablariga moslashtirish, dual ta‘lim tizimini rivojlantirish, xodimlarni rag‘batlantirish mexanizmlarini takomillashtirish hamda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, mehnat bozori iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri bo‘lib, korxonalarda mehnat resurslaridan samarali foydalanish iqtisodiy o‘shish va raqobatbardoshlikni ta‘minlaydi. Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun inson kapitaliga investitsiyalarni ko‘paytirish, zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy etish va xodimlar malakasini oshirish zarur. Kelgusida mehnat bozorini rivojlantirish va korxonalarda mehnat resurslaridan foydalanishni takomillashtirish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rahmatullayev U., Odiljonova M. Mehnat bozori va korxonalarda mehnat resurslaridan foydalanish.
2. Becker G. Human Capital. Chicago: University of Chicago Press, 2019.
3. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi hisobotlari, 2024.
4. ILO. World Employment and Social Outlook. Geneva, 2023.
5. Zokirova N. Korxonalarda mehnat resurslarini boshqarish. Toshkent, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi”.

